

Розмежування розбою, вчиненого організованою групою, і бандитизму

Кримінально-правові
та кримінологічні питання

Сучасна тяжка корисливо-насильницька злочинність становить собою статистичну множину складних одиничних актів злочинної поведінки і взаємообумовлених проявів злочинної діяльності, що характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю.

Богдан ГОЛОВКІН,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого
права
Національної юридичної
академії України
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

Вона чимдалі більше модифікується у бік організованості і професіоналізації, розширює сфери кримінального впливу, набуває рецидивних, озброєних і стійких форм злочинного промислу. Останнє породжує бурхливі наукові дискусії з приводу розмежування споріднених особливо тяжких корисливо-насильницьких злочинів, зокрема таких, як розбій, вчинений організованою групою (надалі – організований розбій), і бандитизм, які багато в чому співпадають за об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

За методологічну основу мого дослідження взяті теоретичні положення кваліфікації злочинів, фундаментально розроблені такими відомими криміналістами, як В. Кудрявцев, М. Коржанський, Л. Гаухман, С. Тарарухін, В. Навроцький та інші. У контексті завдань, постав-

лених у цій статті, мені найбільше імпонує підхід до розмежування злочинів, запропонований В. Навроцьким. Він передбачає наступну процедуру: 1) знаходження спільного — того, що об'єднує порівнювані об'єкти; 2) виведення ознак, за якими порівнювані об'єкти відрізняються між собою; 3) встановлення, в чому ж полягає відмінність у виявлених розмежувальних ознаках¹. Науковий аналіз заявленої теми мною буде проводитися не тільки з кримінально-правових, а й із кримінологічних позицій.

Вихідним етапом розмежування є з'ясування тотожних ознак, що об'єднують організований розбій і бандитизм.

Насамперед зазначу, що порівнювані злочини мають підвищену суспільну небезпечність, що визначається одночасним посяганням на кілька об'єктів кримінально-правової охорони, соціальною цінністю цих об'єктів та характером злочинних наслідків. Відповідно до усталеного кримінально-правового підходу прийнято вважати озброєні напади, вчинені організованими стійкими злочинними групами-бандами, більш суспільно небезпечними порівняно з розбійними нападами на громадян, вчиненими тими ж організованими стійкими озброєними угрупованнями, які не мають законодавчих ознак банди. Однак з кримінологічної точки зору така позиція видається бездоганною. Скажімо, чи є велика різниця для населення, хто саме — банди або організовані, не менш численні злочинні угруповання зі зброєю в руках — відбирають їх майно, застосовуючи насильство, небезпечне для життя та здоров'я?

Як бути слідчим органам при визначенні безпосереднього об'єкта посягання у випадках, коли злочинці організовуються, озброюються з єдиною метою — вчинення неодноразових розбійних нападів з корисливих мотивів? Чи не спричиняється у цьому разі шкода громадському спокою і громадській безпеці, одним із основних завдань якої є забезпечення права власності? І взагалі, який злочин має вищий ступінь суспільної небезпечності: розбій, вчинений організованою групою, чи бандитизм з корисливих мотивів? Хочеться відповісти: звичайно, бандитизм! Проте така відповідь не впливає із санкції ч. 4 ст. 187 Кримінального кодексу (КК) України (від 8 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна) проти від 5 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна за вчинення бандитизму згідно зі ст. 257 КК України. Як бачимо, аналізовані злочини, незважаючи на їх розміщення у різних розділах Особливої частини КК, мають багато схожого за характером суспільної небезпечності.

З об'єктивної сторони порівнювані злочини вчиняються стійкими злочинними об'єднаннями, що займаються корисливо-насильницькою злочинною діяльністю. Остання відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України здійснюється стійким об'єднанням трьох і більше осіб (організованою групою), у яких існує єдиний злочинний план і розподіл функцій учасників групи, спрямованих на його реалізацію. Атрибутивною ознакою такої групи є її стійкість. Показово, але й особливо кваліфікований розбій (ч. 4 ст. 187) і бандитизм (ст. 257 КК) вчиня-

ються вищеописаними стійкими організованими групами. Можна заперечити, мовляв, що для бандитизму законодавець рівною мірою передбачає і форму злочинної організації. Але будемо відверті, коли визнаємо, що сучасна судово-слідча практика знає поодинокі випадки викритих бандючинних організацій.

Не вносить визначеності у відмінності між організованим розбоєм і бандитизмом роз'яснення Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" положень ч. 3 і ч. 4 ст. 28 КК, згідно з якими різниця між організованою групою і злочинною організацією полягає в меті утворення цих протиправних об'єднань: перша — задля вчинення ряду злочинів або тільки одного, а друга — для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів². Між тим, і розбій, вчинений організованою групою, залежно від його наслідків відноситься до тяжких або особливо тяжких злочинів, і бандитизм, що, як правило, вчиняється організованими групами, також є тяжким чи особливо тяжким злочином.

Наступною ознакою, за якою порівнювані злочини можна віднести до споріднених, є озброєність організованої групи, що вчиняє розбій і бандитизм. Як пише В. Голіна, наявність у банди саме вогнепальної, холодної, вибухової зброї є обов'язковою її ознакою — це загальновизнаний теорією і практикою факт. Застосування будь-яких інших предметів, що використовуються як зброя, не утворює складу бандитизму, чого не скажеш

про організований розбій³. Це — досить слушне зауваження. Втім, як зазначає І. Зінченко, для кваліфікованих розбоїв є типовим застосування зброї або інших предметів, що її замінюють⁴. На користь такого висновку свідчать і дані офіційної статистики Департаменту інформаційних технологій МВС України, згідно з якими у 2005 р. зросла кількість злочинів з використанням вогнепальної зброї — 404 випадки проти 385 у 2004 р. (+15,7%) та вибухових речовин — 26 і 28 злочинів відповідно. Стосовно структури цих злочинів у звіті зазначається про 109 умисних вбивств і 15 тяжких тілесних ушкоджень⁵. Залишається 280(!) злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї та вибухових речовин. Виникає питання: що це за злочини? Бандитизм? Напевно ні, бо маємо лише 29 випадків зареєстрованого бандитизму за 2005 р. Натомість кількість розбоїв у 2005 р. зросла на 21,1% (6 тис. 707 проти 5 тис. 538 за 2004 р.), тобто можна припустити, що йдеться саме про розбої, вчинені з використанням зброї.

Слід зважити і на винахідливість злочинців, які добре орієнтуються у кримінальному законодавстві, а тому навмисно використовують при нападах учбову вогнепальну зброю, газову, пневматичну, холодну, вихолощену зброю, різноманітні піротехнічні пристрої, предмети господарського вжитку, що за своїм цільовим призначенням не відносяться до засобів смертельної дії, однак після технічного переобладнання і пристосування цілком придатні для заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю або смерті потерпілим, з

єдиною метою — уникнути відповідальності за бандитизм.

Напад — наступний суттєвий елемент об'єктивної сторони, за яким формально важко відрізнити організований розбій від корисливого бандитизму. Конструюючи ознакою розбою є насильницький спосіб нападу, об'єктивна небезпечність якого впливає на тяжкість можливих наслідків посягання, про що зазначає М. Панов⁶. За характером насильства, його зовнішнім виявом та наслідками напад озброєної банди мало чим відрізняється від розбійного нападу.

Певною мірою збігаються порівнювані злочини і за суб'єктивними ознаками. Так, для організованих розбоїв та бандитизму характерний корисливий мотив і прямиї умисел на заволодіння майном способом нападу, поєднаним з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого. Суб'єктом злочинів, передбачених ч. 4 ст. 187 КК, а також ст. 257 КК, є осудні особи віком від 14 до 16 років.

З урахуванням викладеного постає риторичне запитання: чи можливо в принципі розмежувати організований розбій і корисливий бандитизм? Деякі криміналісти апіорі говорять — ні, оскільки розбій, вчинений організованою озброєною групою — це і є бандитизм⁷. За такого підходу до кваліфікації споріднених злочинів Україну поглине хвиля "бандитизму". У той же час набирає прихильників протилежна точка зору, що передбачає декриміналізувати бандитизм як злочин, оскільки фактичні прояви бандитизму передбачені в статтях про відповідальність за розбій, вимагання, захоплення заручників, тероризм,

викрадення людини тощо⁸. На подібні заяви мимоволі хочеться задати запитання: а що, скасування кримінальної відповідальності за бандитизм призведе до зникнення бандитизму в країні як явища? Чи може злочинці не будуть займатися бандитським ремеслом, відомим ще за часів непу? Папевно, ні. А значить, є сенс шукати інші підходи, спрямовані на удосконалення кримінального законодавства і відповідно дотримання принципу диференціації кримінальної відповідальності.

Спробуймо вивести ознаки, за якими порівнювані злочини відрізняються.

По-перше, за родовим об'єктом, оскільки в ньому відбивається кримінально-правова природа злочину, його спрямованість на заподіяння шкоди конкретним суспільним відносинам, що знаходяться під пріоритетною кримінально-правовою охороною. Тому, виходячи із родового об'єкта посягання, можна зрозуміти логіку законодавця. З'ясувавши, в якому розділі КК України міститься норма, отримуємо відповідь щодо першочергової спрямованості групи однорідних злочинних посягань. Але цього недостатньо, адже відомо, що родовому об'єкту завжди кореспондує безпосередній, якому, на думку В. Тація, насамперед і головним чином спричиняється істотна шкода або створюється реальна загроза заподіяння такої шкоди⁹. Законодавча конструкція розбою представляє враховану законодавцем сукупність здавалося б двох самостійних злочинів, основним безпосереднім об'єктом якого є власність, а додатковим також безпосереднім завжди висту-

пає здоров'я особи. Отже, розбій має тільки 2 рівнозначні об'єкти посягання: власність і особу, причому розкрадання власності неможливе інакше, ніж через заподіяння шкоди здоров'ю особи. Бандитизм становить собою різноспрямовану злочинну діяльність, об'єктами посягання якої одночасно можуть

и мало чим пов'язані суспільні відносини з охорони: безпечного функціонування підприємств, установ, організацій, життя та здоров'я особи; волі, честі й гідності; власності; статевої недоторканності; авторитету органів державної влади тощо, — при цьому родовим об'єктом бандитизму залишається громадська безпека як гарантований державою стан захищеності перелічених соціальних цінностей.

По-друге, організована група, що вчиняє розбій, відрізняється від банди меншою стійкістю. Поняття стійкості відноситься до оціночних. Визначати ступінь стійкості групи можна за такими критеріями, як її організованість і згуртованість, наявність єдиного плану та розподіл функцій учасників. За даними авторитетного кримінологічного дослідження бандитизму в Україні, проведеного В. Голіною, понад 70% бандитських формувань діяли значний час, що може слугувати доказом їх стійкості¹⁰. Утворення злочинної групи завжди відбувається на базі об'єднання спільних інтересів її учасників з дотриманням принципу підлеглості задля забезпечення досягнення загальної мети. Будь-яка група має свою, різну за складністю та чисельністю, ієрархічну структуру, що обов'язково включає керівну і виконавчу ланки. Стійкість групи визначається об'єднаністю її учасників

спільними інтересами наживи, персональним авторитетом керівника, беззаперечною готовністю виконувати чітко закріплені функції, нести індивідуальну відповідальність за окремі напрями колективної діяльності. Проявами стійкості злочинного об'єднання також є узгодженість і однотайність дій при прийнятті спільних рішень та розробці єдиних планів, наявність родинних і кримінальних зв'язків, вжиття заходів щодо конспірації і приховування злочинної діяльності, усталений склад членів групи, забезпечення злагодженої взаємодії між окремими суб'єктами та структурними підрозділами, створення духу єдиної команди, що працює на кінцевий результат — забезпечення стабільного злочинного промислу. Стабільність злочинної діяльності передбачає вжиття заходів щодо внутрішньої і зовнішньої безпеки, формування стратегічних планів злочинного об'єднання на майбутнє (пріоритетний вибір об'єктів посягання і найбільш "рентабельних" напрямів злочинного промислу, ретельне планування і підготовка нападів, залучення професійних виконавців, боротьба з конкурентами по злочинному промислу тощо).

Перелічені ознаки стійкості злочинної групи одночасно засвідчують високий ступінь її організованості, налаштованість на сталу кримінальну діяльність, що є більш характерним для банд. Групи, що утворюються на паритетній основі, для вчинення нападів за ситуацією, без чітких планів поведінки і розподілу функцій учасників, а потім на певний час розпадаються і збираються на одноразові акції в оновленому складі, є типовими

об'єднаннями, що вчиняють організовані розбої. Отже, банди є більш стійкими утвореннями, ніж організовані групи, які вчиняють розбої.

І ще одна деталь. Банди вже на етапі їх організації орієнтовані на вчинення різнорідної злочинної діяльності (вчинення розбоїв, вимагань, викрадення вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів, крадіжок, убивств, викрадення людей, звалтувань, легалізації грошових коштів та майна, здобутих злочинним шляхом), що обумовлено не тільки метою наживи, а й забезпеченням стабільного функціонування об'єднання: через залякування населення і ненадійних учасників угруповання, розправу з конкурентами, відступниками і працівниками правоохоронних органів, встановлення корупційних зв'язків. Усе це не притаманне організованим групам, що вчиняють розбої.

По-третє, банди відрізняються від організованих груп, які вчиняють розбої, своєю озброєністю. Остання є конструюючою ознакою бандитизму і передбачає наявність зброї в учасників(ка) банди, обізнаність з цією обставиною всієї групи, усвідомлення можливості застосування зброї під час нападів. Знання та усвідомлення учасниками банди наявності зброї додатково згуртовує групу, додає впевненості у її силі і безкарності, зміцнює рішучість діяти відкрито і зухвало, демонструючи жорстокість і цинізм стосовно законослухняного населення. А тому сам факт наявності у членів організованої банди зброї, про яку було відомо всім бандитам, становить закінче-

ний склад бандитизму незалежно від того, використовувалася ця зброя у нападах чи ні. На відміну від цього організований розбій із використанням зброї чи предметів, що її замінюють, передбачає безпосереднє застосування останньої під час нападу. Принагідно зазначу, що вчинення розбою з використанням зброї та предметів, які її замінюють, не передбачається ст. 187 КК України всупереч установленій кримінальній практиці, про яку йшлося раніше. Через недостатню стійкість і згуртованість таких груп їх дії не підпадають під ознаки бандитизму, а тому кваліфікуються слідчими органами як розбій, при цьому не знаходить належної правової оцінки застосування зброї, а також незаконне поводження із нею. Думаю, що за такої ситуації було б цілком виправдано запровадити положення КК Російської Федерації, де у пункті г) ч. 2 і пункті а) ч. 3 ст. 162 окремо закріплюється кримінальна відповідальність за розбій, вчинений з використанням зброї або інших предметів, що її замінюють, і розбій, вчинений організованою групою¹¹. Такий підхід дозволив би слідчим працівникам уникати численних перекваліфікацій бандитизму на розбій, вчинений організованою озброєною групою, у разі недостатньої стійкості останньої, з одного боку, і навпаки, поклав би край сумнівним "бандитизмам", за якими в кращому випадку стоїть організований розбій із використанням зброї чи предметів, що до неї прирівнюються.

Маємо визнати, що на сьогодні озброєність групи фактично залишається єдиним чітким критерієм, за яким судово-слідчі працівники

розмежують організований розбій і бандитизм. Однак законодавець уникає відповіді на питання, що саме необхідно розуміти під цією ознакою. Залишається нез'ясованим питання, про яку зброю йдеться, її види, зразки, функціональне призначення, правовий режим. У пункті 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 рекомендується судам кваліфікувати за сукупністю з бандитизмом дії, що полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, радіоактивними матеріалами, холодною зброєю, вчинені з метою організації банди. Аналіз цього положення переконує, що під озброєністю банди потрібно розуміти: наявність в її учасників(ка) вогнепальної, холодної зброї або бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів, придатних для використання за цільовим призначенням, за умови, що про ці предмети знали всі члени угруповання і усвідомлювали можливість її застосування при нападах. Докладні роз'яснення з приводу того, які саме предмети, пристрої і речовини відносяться до перелічених видів озброєння, регламентовані постановою Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 "Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами" та Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, облік, охорону, перевезення і ви-

користання зброї та бойових припасів, затвердженою наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622 (у редакції наказу № 0637320-98 Z від 6 вересня 2004 р., чинна з 24.09.2004/z1141-04), а також іншими нормативними актами¹². Вивчення положень зазначених нормативних актів дає підстави виокремити характерні ознаки зброї при вчиненні бандитизму: 1) спеціальне функціональне призначення — ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища; 2) технічна придатність для цільового використання; 3) загроза для громадської безпеки населення. Комплексна оцінка перелічених ознак дозволяє судити про озброєність банди.

Використання організованими групами при нападах пневматичної зброї, стартових, будівельних, газових пістолетів (револьверів), пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, ракетниць, а також вибухових пакетів та інших імітаційно-піротехнічних та освітлювальних засобів, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, має кваліфікуватися як розбій. Із цього приводу важко погодитися із науковцями, які пропонують застосування при групових нападах газової, пневматичної зброї, а також непридатної для стрільби вогнепальної зброї кваліфікувати як бандитизм, керуючись відсутністю законодавчих обмежень щодо конкретних видів зброї, що можуть бути використані при бандитизмі, і реальним суб'єктивним сприйняттям потерпілими небезпеки застосування такої зброї¹³. Вида-

ється, що перелічені предмети не відносяться до засобів смертельної дії і функціонально не призначені для ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища. Їх використання не містить реальної небезпеки для життя та здоров'я особи і тим паче не становить підвищеної небезпеки для населення. У свою чергу, конструкція ст. 257 КК України насамперед передбачає об'єктивну ознаку озброєності банди, тобто наявність технічно придатної для використання зброї, що становить підвищену небезпеку для життя і здоров'я невизначеного кола громадян та навколишнього середовища, а також усвідомлення учасниками банди наявності зброї саме із таким функціональним призначенням, що є дійсною складовою їх стійкості і згуртованості.

Окрім наведених кримінально-правових розмежувальних ознак, за якими розрізняють організований розбій і бандитизм, хотілося б звернути увагу і на такий кримінологічний розмежувальний критерій, як особистість злочинця. Спеціально проведені кримінологічні дослідження особистості розбійника (В. Батиргареева) і бандита (В. Голіна) демонструють істотні відмінності між узагальненими соціально-психологічними портретами цих злочинців, що накладають відбиток на мотивацію протиправних дій. Так, сучасні розбійники — це молоді люди 22–27 років, із невисоким освітнім та інтелектуальним рівнем, переважно представники маргінальних верств населення, обтяжених алкогольною залежністю (із імпульсивними рисами поведінки), побутовою невлаштованістю та незначним

кримінальним досвідом (24,8% судимі), що об'єднуються у випадкові групи на основі спільних паразитично-споживацьких інтересів і вчиняють переважно стихійні розбійні напади за сприятливої ситуації, що приносять дріб'язковий прибуток¹⁴. На відміну від них сучасні бандити — представники старшої вікової категорії (25–35 років), які мають вищий загальноосвітній рівень, судимість (40% судимих), нерідко добре фізично підготовлені, без шкідливих звичок, із врівноваженим характером. Значна частина із них (47,9%) справляли враження цілком матеріально респектабельних, законслухняних громадян, які вміло маскували свою злочинну діяльність від оточуючих. Майже всі вони мають схильність до звичної злочинної діяльності, ретельного попереднього планування і підготовки майбутніх нападів, стійку антисупільну спрямованість поведінки¹⁵.

З урахуванням викладеного можна стверджувати, що розбій, вчинений організованою групою, і бандитизм — два різних за своєю кримінально-правовою природою і кримінологічними особливостями злочини. Вони відрізняються між собою за родовим об'єктом посягання, рівнем організованості і стійкості злочинного об'єднання, метою утворення, якістю озброєності, типологічними особливостями особистості злочинців. Банди, як правило, становлять собою численні згуртовані об'єднання осіб, підпорядкованих організаторам, які розподіляють функції учасників, розробляють плани нападу, здійснюють загальне керівництво. Фундаментом згуртованості банди є наявність придатної для уражен-

ня живих цілей або знищення навколишнього середовища зброї смертельної дії. Банда — це особливе злочинне об'єднання, яке з моменту започаткування розраховане на тривалу різнобічну злочинну діяльність, стабільність якої забезпечується залякуванням населення, ка-

ральною практикою щодо конкурентів, відступників та працівників правоохоронних органів. Сила банди — в її організованості, жорстокості і зухвалості нападів, почутті корпоративності учасників. Усе це нетипово для організованих груп, які вчиняють розбої.

¹ Див.: *Навроцький В.О.* Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібн. — К., 2006. — С. 477—478.

² Див.: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1.

³ Див.: *Голіна В.В.* Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження: Монографія. — Харьков, 2004. — С. 42.

⁴ Див.: *Зинченко И.А.* Составные преступления: Монография. — Харьков, 2005. — С. 121—123.

⁵ Див.: Експрес-інформація Департаменту інформаційних технологій МВС України щодо стану злочинності в Україні за 2005 рік.

⁶ Див.: *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность. — Харьков, 1982. — С. 132—133.

⁷ Див.: *Быков В.* Как разграничить бандитизм и разбой // Российская юстиция. — 2001. — № 3. — С. 53; *Робак В.А.* Бандитизм: сравнительный анализ с иными сходными по составу преступлениями // Право і безпека. — 2002. — Вип. 4. — С. 145.

⁸ Див.: *Кочои С.* Разбой (некоторые вопросы квалификации) // Уголовное право. — 2000. — № 2. — С. 30.

⁹ Див.: *Тацій В.Я.* Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посібн. — Харків, 1994. — С. 70—71.

¹⁰ Див.: *Голіна В.В.* Вказ. праця. — С. 28.

¹¹ Див.: Уголовный Кодекс Российской Федерации с изменениями и дополнениями на 15 февраля 2005 г. — М., 2005.

¹² Див.: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 "Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами" / Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / За ред. *В.Т. Маляренка.* — К., 2004.

¹³ Див.: *Хавронюк М.І.* Озброєність і вчинення нападів як специфічні ознаки банди // Науковий вісник Дніпропетровського юрид. ін-ту МВС України: Зб. наук. праць. — № 2. — Дніпропетровськ, 2000. — С. 81; *Лихова С., Нагноийний Я.* Бандитизм: спірні питання кваліфікації // Право України. — 1998. — С. 76.

¹⁴ Див.: *Батиргареева В.С.* Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло. — Харків, 2003. — С. 78—112.

¹⁵ Див.: *Голіна В.В.* — Вказ. праця. — С. 98—109.